

דבא אמר: אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה. מי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש'. כתב הרי"ף: מזה שמענו שבני ארץ ישראל צריכים לעשות שני ימים טובים של ראש השנה. וכן כתב רב האי גאון, רבנו חננאל, הרמב"ן, הרשב"א, הרא"ש ושאר פוסקים.

והרז"ה דחה הראיה, שלא נאמרו דברי רבא אלא בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, אבל בדורות הללו מאחר שהותקן סדר העיבור על פי החשבון שבידינו, הרי חזרה כל ארץ ישראל להיות כמקום הועד שאין להם ספק בקדושת היום ואינם חייבים לשמור כי אם יום אחד. וכן הביא מרבנו אפרים תלמיד הרי"ף. והוכיח שכן היה המנהג הקדום בארץ 'עד עתה חדשים מקרוב באו לשם מחכמי פרובינציאה והנהיגום לעשות שני ימים טובים בראש השנה על פי הלכות הרי"ף'.

ופירש הרמב"ן שורש מחלוקתם; רבנו אפרים סובר שבארץ ישראל לא נתקנה תקנה לעשות שני ימים בקדושה אחת אלא שמפני הספק הוצרכו בפועל לנהוג קדושה אחת בשני הימים, מפני החשש שמא באו עדים מן המנחה ולמעלה (ואז אותו היום קדש ולמחר קדש – דהיינו קדושה אחת), וכיון שאינו אלא משום הספק, עכשיו שידענו את החשבון בודאות – אין צורך בשני ימים. ולדעת הרי"ף, הואיל וכשקדשו על פי הראיה, בכל פעם שנהגו שני ימים כגון שלא באו עדים עד למחרת, נהגו (לרבא שהלכה כמותו) לעשותם כקדושה אחת אפילו בבית הועד, שאם נולדה בזה אסורה בזה – הרי ששני הימים אינם מפני הספק, ואם כן גם לאחר שידענו זמן העיבור נשאר המנהג הראשון.

והרי זהו עצמו טעמו של רבא שמודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש – כי לא רצה ריב"ז לשנות המנהג שנהגו לפניו בזמן שלא קבלו עדים מן המנחה, לעשות שני הימים קודש בקדושה אחת – כדי שיהיו כל הזמנים כמנהגם, בין קודם חורבן בין לאחר חורבן בין לכשיבנה הבית במהרה בימינו. והרי מכאן ראייה שאין שינוי וקולא בסדר הנהגת שני ימים של ראש השנה בקדושה אחת.

ועוד האריך הרמב"ן להוכיח כשיטת הרי"ף ודחה דברי החולקים, וסיים: 'ואשר אמרו בעבור בני ארץ ישראל בדורות שלפנינו (שנהגו לעשות יום אחד) – אינה טענה, לפי שגלינו גלות שלמה ובעונותינו לא נשאר בארץ ישראל בימים ההם אלא מעטים ואינן בני תורה בנדוד אחר נדוד וטלטול אחר טלטול, והוחלף להם בשאר ימים'.

ע"ע ביתר הרחבה באור סברות הראשונים, בחו"א קלא, ו. עוד בענין שני ימים של ראש השנה – ע' בשו"ת רשב"ש תריט; נוב"י תנינא או"ח קיג; רש"ש חגיגה יג. חדושי הנצי"ב כאן; שבט הלוי ח"א קכח וח"ו עח. וראה עוד בסיכום ענין זה בספר המועדים להלכה – ר"ה.

דף ו

'נהרדעי אמרי אף בביצה, דמה דעתיך דלמא מעברי ליה לאלול'. כלומר בזמן בית דין היו צריכים הרחוקים לעשות שני ימים משום החשש שמא יתעבר אלול כשלא באו עדים עד המנחה ויעשו אותו היום קודש ולמחר קודש בקדושה אחת, ואם כן אותה התקנה לא נתבטלה מהרחוקים שהרי לא פסקו מעולם מלעשות שני ימים – 'הא אמר רב חיננא בר כהנא אמר רב: מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר' וא"כ לא נתקנה התקנה מעולם כיון שלא נתקיימה אפילו פעם אחת ובטלה מעיקרא, ומעולם לא היו שני הימים קדושה אחת (מהר"ם).

עוד בבאור סברת נהרדעי, ע' מהר"ם שיף; חו"א קמא, ו; שבט הלוי ח"ו עח, ז.

'אמר ליה רב מרדכי: בפירוש אמר לי מר – היינו רב אשי שהיה רבו דלא סבר להא דנהרדעי'. וכן שמענו מדברי רב אשי עצמו לאמימר (להלן כב.) שאינו סובר כנהרדעי [ניתכן שלכן הביאו דברי רב מרדכי, לפרש שלא קיבל דעת אמימר שם שסבר כנהרדעי אלא נשאר בדעתו הראשונה].

'אמר מר זוטרא: לא אמרן אלא דאשתהי, אבל לא אשתהי משהינן ליה...' נחלקו הראשונים ז"ל האם מר זוטרא דיבר גם על יום טוב ראשון שאין להתעסק בו על ידי עממין בדלא אשתהי, או רק על יום טוב שני ובישראל, אבל בראשון – מתעסקים בו עממים בכל אופן. [כן דעת הר"ן ועוד. ורעק"א צדד לומר שזה רק בחו"ל, שעל כרחנו להתעסק בו ביו"ט שלמחרת אבל בא"י אין להתעסק בו אף לא ע"י עממין בדלא אשתהי, כיון שאפשר לדחותו לחול].

ויש נפקותא בין הפירושים גם לדעת רב אשי; אם מחלוקתם אמורה בשני הימים, הרי ודאי שבראשון ובשני אפשר לרב אשי על ידי עממין אפילו בדלא נשתהה, ואולם אם נפרש שלא דיברו אלא ביום השני, יתכן שרב אשי לא התיר אלא ביום טוב שני שהוא מדרבנן, אבל בראשון אסור לכל הדעות (כן פרש רש"י בשבת קלט ע"פ הסוגיא שם). והר"ן דחה דעה זו.

'יום טוב שני לגבי מת כחול שויה רבנן'. מסתבר כיון שעשאוהו כחול אם כן אף כשאפשר בעממים יתעסקו בו ישראל. וכן הסכים הרמב"ן, ודלא כרבי אחא משבחה (ר"ן).
ודעת אור זרוע כרב אחא משבחה שאין מתעסקים בו ישראל אלא אם אין מזומנים עממים (וכן הביא הרמ"א). ואפשר שהם פרושו והאידינא דאיכא חברי חיישינן – שיש נכרים מזומנים לפנינו. כן צדד בשפת אמת.

'למיגז ליה גלימא' – זהו מלבוש העשוי כגולם – ללא צורת חיתוך אברים, ונוהגים לעטוף המת בבגד זה מעל כל מלבושיו (ע"פ ספר מהרי"ל הלכות שמחות טז).

'שתיק רב'. ע' בספרים המצוינים בסוכה ז.

(ע"ב) 'תניא כוותיה דשמואל ואיתימא רבי יוחנן, עגל שנולד ביום טוב מותר ואפרוח שנולד ביו"ט מותר. מאי טעמא, זה מוכן אגב אמו וזה מתיר עצמו בשחיטה'. המפרשים העירו מה צריך לטעם מוכן אגב אמו, הלא סברת 'מתיר עצמו בשחיטה' שייכת לכאורה בעגל כמו באפרוח. יש אומרים שבנולד מן הכשרה אין שייך הטעם 'מתיר עצמו בשחיטה' מפני שאף מעיקרא היה מותר בשחיטת אמו (ע"פ פני יהושע צ"ח מהר"ם שיף ושפת אמת, ע"ש ובמאירי ובחדושי רעק"א).

מו"מ בסברת 'מתיר עצמו בשחיטה' – ע' טוב ראי; חדושים ובאורים; שו"ת רב פעלים ח"א או"ח כג ד"ה והנה ראיתי.

'השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות – מותרות לאכלן ביום טוב'. ואף אם איסור ביצה שנולדה ביום טוב הוא מטעם גזרת יום טוב שלאחר השבת, והרי הוכנה משבת ליום טוב (כדלעיל ב:) – אין לאסור ביצים גמורות אלו שמא היו נולדות היום ונמצא שנגמרו מאתמול – כי מאחר שלא יצאו לאויר העולם אין זה חשוב 'גמר' (ע"פ תוס' לעיל ב סע"ב ורא"ש. ויש שנתנו טעם, שאינו דומה טעם אכילתה בפנים לטעם אכילתה בחוץ [כמו שאמרו בירושלמי, וכ"מ להלן ז.], וגם מפני שאינה ראויה לגדל אפרוחים עד שתצא החוצה. ערשב"א ור"ן שם). והרי הן כאחד מאבריה, וכתרנגולת הגדלה שאינה אסורה משום הכנה משבת ליו"ט (ע"פ ר"ן).

ועוד, אין איסור משום הכנה אלא אם לולא ההכנה שמאממול לא היתה ראויה ליהנות ממנה כמות שהיא היום, וכגון ביצה שנולדה ביו"ט, לא היתה באה לידינו ולא נראית לאכילה בטעמה הנוכחי אם לא נגמרה מאתמול, משא"כ בזו שהיא במעי אמה, גם לולא שנגמרה מאתמול היינו מוצאים אותה היום (עפ"י מלחמות ה').

רבינא הוה יתיב קמיה דרב [אשי]... ולותיב מר האידינא, מי לא אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחברו. מכאן הקשו על מה שכתב הרמב"ם (יום טוב ו, טו) שבזמן הזה כיון ששני ימים טובים אינם משום הספק אלא ממנהג, אין מקום להניח עירוב מיום טוב לחברו ולהתנות – והלא כבר בימי אביי ורבא הפסיקו לקדש על פי הראיה אלא על פי חשבון (כמו שכתב הרמב"ם עצמו), ורבינא ורב אשי היו לאחר מכן ובכל זאת מבואר שמועיל להניח עירוב, וכשיטת הראב"ד שם (ע' שטמ"ק בשם ריטב"א; ים של שלמה טז. וראה באריכות בצל"ח; תורת חסד ח"א כו; מנחת חינוך שא ד"ה והנה בספרי).

'אלא עם יציאתה נגמרה ומגדלת אפרוחים, במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים. למאי נפקא מינה – למקח וממכר. לכאורה היה יכול לומר נפקא מינה לענין דם הנמצא בביצה, שאם אינה מגדלת אפרוחים – אין הדם אוסר את כל הביצה [כדין ביצה דספנא מארעא בלא זכר, ביו"ד סו, ז]. ואם מגדלת אפרוחים – אסורה, שחוששים לדם ריקום אפרוח. אך יש מקום לומר שאעפ"י שאינה מגדלת אפרוחים, יכול להתרקם שם אפרוח אלא שאינו יכול להתפתח בשלימות, הלכך אין נפקותא לענין הדם. וכבר נחלקו בדבר האחרונים; בתפל"מ (מובא בחדושי רעק"א סו, ג) צדד להתיר ביצה שנמצאה במעי אמה אעפ"י שנמצא בה דם. ובפמ"ג צדד לאסור (כן העיר מכאן בשו"ת מנחת יצחק ח"א קו).

דף ז

'אמר להו מקח טעות הוא והדר. פשיטא?...' אין שייך להקשות 'פשיטא' על מה שפסק במעשה שבא לפניו, אלא הקושיא היא על מה שהביאו מעשה זה בתלמוד. ויש מפרשים הקושיא מדוע נימק ואמר מקח טעות הוא והדר, ולא סתם ואמר חייב אתה [שאינן לדיין ליתן טעם לדבריו אלא אם יש בדבריו דבר של תימה וחיודוש] (עפ"י שיטה מקובצת; מהר"ם שיף. וע"ע רשב"א).

'מהו דתימא האי לאכילה קא בעי להו והאי דקאמר דפחיא משום דצריבן, למאי נפקא מינה למיתבה ליה ביני ביני, קמ"ל.' יש מפרשים שאין מדובר כאן באופן שהלוקח רוצה להחזיר למוכר, כי אז גם אילו היה רוצה לקנות לאכילה יכול לחזור בו, כדין לוקח שאמר לקנות יפות ונמצאו רעות (בחו"מ רלג, א), אלא מדובר כגון שהושיבן תחת התרנגולת כדי לגדל מהן אפרוחים ועל ידי כך הופסדו הביצים מאכילה – שאילו היינו דנים שלקחן לאכילה הרי זה כאילו אכלן ואינו יכול לחזור בו רק צריכים ליתן לו דמים דביני ביני, אבל עתה שלקחן לגדל אפרוחים ונמצאו אינן ראויות לכך, בטל מקח ואין צריך לשלם כלום (עפ"י הר"ן בקדושין פ"ב, וגרס כן בגמרא).

וע"ע: חדושי הרשב"א, קובץ שעורים, חדושים ובאורים. ודייק שם מלשון רש"י שאין נראה שפירש כן, וע"ע הר צבי.

'מאן תנא מן השלל של ביצים טהור – אמר רב יוסף דלא כרבי יעקב דאי כרבי יעקב האמר אם היו מעורות בגדין אסורות.' לפי זה 'שלל' היינו ביצים גמורות [ולפרש"י היינו שנגמר החלמון שלהם]

דף ו

יא. א. מת ביום טוב ראשון ושני – האם מתעסקים בו ועל ידי מי?

ב. שני ימים טובים שחלו בימי חמישי וששי, האם מניח אדם עירוב תבשילין ביום טוב הראשון?

א. אמר רבא: מת, ביום טוב ראשון – יתעסקו בו עממים. ביום טוב שני – יתעסקו בו ישראל. ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה. לדברי מר זוטרא אין הדברים אמורים אלא שכבר נשתהה, ומתירא שלא יסרית. ורב אשי אמר: אף על פי שלא נשתהה אין משהים אותו, שיום-טוב-שני לגבי מת – כחול עשאוהו חכמים. ואפילו לחתוך לו גלימה (שאינה הכרחית לו), או לגזוז הדס לכבודו – מותר. [במקום אחר מסופר שרב מנשיא אסר לבני בשכר להתעסק עם המת בשני ימים טובים ואפילו ע"י נכרים – לפי שאינם בני תורה ויבואו להקל יותר. שבת קלט].

א. הוצאת המת מרשות לרשות ביום טוב ראשון; לדעת הרמב"ן (בתורת האדם, מובא בר"ן) אין אומרים 'מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך' לפי שאינו צורך היום כלל אלא למצות קבורה.

ולדעת הרא"ש (בתשובה כג.ב. וכ"ד ראב"ן, הגהות מיימוניות, תרומת הדשן ועוד) אומרים 'מתוך' בהוצאת המת. וכן נפסק בשלחן ערוך. [ונראה שנחלקו בשאלה האם מצות 'קבור תקברנו ביום ההוא' היא עד השקיעה או עד עלות השחר שלמחרת. עפ"י קובץ שעורים. וע"ע שער המלך יו"ט ב, יח; מנחת שלמה ח"ב מ, ב, מא, ג].

ולענין טהרתו, המרדכי (בשבת פרק תולין) כתב שיטהרוהו נכרים, ואילו בתרומת הדשן (פב) פסק להלכה להתיר ע"י ישראל [ויקפידו לעשות באופן שלא יבואו לידי סחיטה] שזהו כבודו של מת. (וכן הביא הרמ"א תקכו, א). וכן הדין לענין שאר מלאכות דרבנן לצורכו כגון הנחתו בתוך הקבר [בלא מילוי העפר אחר כך, שזו מלאכה דאורייתא] – מותר ע"י ישראל. כן סתם בשלחן ערוך. ויש אוסרים. והמיקל בדבר אין למחות בידו (עפ"י משנ"ב). ע' פרטים נוספים בשו"ת מנחת יצחק ח"ג ע.

ב. מת ביו"ט ראשון, הראב"ד הורה שאפשר להלינו כדי שיתעסקו בו ישראל למחר, ואולם השלחן-ערוך (תקכו, ב) פסק לאסור. יש מפרשים טעם האיסור משום הלנת המת [ולפי זה מותר להשהותו לליל יו"ט שני ולקברו ע"י ישראל. כן דייק בספר אמת ליעקב מלשון השו"ע]. ויש אומרים משום איסור עשיית 'שבות' בידים לכתחילה (ע' בשער הציון ובאור הלכה שם; חדושים ובאורים).

ג. יש אומרים שמחלוקת מר זוטרא ורב אשי אמורה רק ביום-טוב שני, אבל ביום טוב ראשון שהוא מדאורייתא, מודה רב אשי שלא יתעסקו בו עממין כשלא נשתהה (עפ"י רש"י שבת קלט). והר"ן כתב להפך; ביו"ט ראשון הכל מודים שיתעסקו בו עממים אפילו בדלא אשתהי [ורעק"א צדד לומר דוקא בחו"ל, שבכל אופן נצטרך להתעסק בו למחר, אבל בארץ ישראל אין להתעסק בו כלל בדלא אשתהי]. וי"א בין בזו בין בזו מחלוקת (ע' בשפת אמת בדעת אור זרוע). ופסקו הסמ"ג (לאוין עה) והר"ן כרב אשי, ונקטו שאף ביום הראשון קוברים ע"י עממים אפילו לא שהה (וכן משמע מדברי הרמב"ם הל' יו"ט א, כג). ואילו כמה ראשונים פסקו שאין להודקק למת ביום טוב ראשון אלא כששהה [ויש אומרים אף בשני – כמר זוטרא. או"ז], או אף אם לא שהה אלא שאין המת נשמר עד יום שני מפני חום וכד' (ע' שאלתות צד), מרדכי שבת פרק תולין; רא"ש, ראב"ד (תמים דעים קכ), רמב"ן (שבת קלט). ועוד. והשלחן-ערוך (תקכו, א) פסק לקולא, ואילו המהרש"ל כתב להחמיר. ולדינא אין לחוש לכך (עפ"י באור הלכה שם. ויש לדייק קצת שבא"י יש מקום לחוש לדבריו. ועכ"פ כשאפשר לקברו במוצאי יו"ט שאין בזה הלנה).

ד. כיון שיו"ט שני עשאוהו כחול לגבי מת, מסתבר שאפילו יש עממים שיתעסקו בו – יתעסקו בו ישראל. וכן הסכים הרמב"ן, ודלא כרב אחא משבחה (ר"ן). וכן פסק השלחן-ערוך תקכו, ד). והאור-זרוע נקט כרב אחא, וכן הביא הרמ"א.

ה. יש מי שאומר שקורעים על המת ביו"ט שני, שאף זה כבודו של מת. והר"ן כתב שאין נראה כן, שאין הקריעה בכלל עסקיו. וכן דעת הרמב"ן שלא לקרוע.

ו. אם אין רוצים לקבורו היום, כתבו כמה פוסקים (רא"ש מועד קטן פ"א יג; תרומת הדשן פב) שאין התר להוציאו מהבית ביום טוב, אף לא לכרמלית, ואפילו ביו"ט שני, אבל טלטול בעלמא מותר (רמ"א תקכו, ד). ומסקנת רוב האחרונים שגם טלטול אינו מותר אלא לצורך המת כמו מחמה לצל [ומחמירים לטלטלו ע"י ככר וכד'], אך לא לצורך החי (מובא במשנ"ב שם).

ואולם אם מתחילים להתעסק בקבורה, גם אם יש ספק שמא לא יספיקו לקברו עד שיצא היום [ואם לא יתחילו עתה ידחו את העיסוק בו עד למחר] – מותר (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד קי).

ז. אין לחלל יום טוב שני בחפירת קבר וכד' עבור גוסס, אף לא ע"י נכרים (שו"ת מהר"ם חלאה מג).

ח. בזמן שהיו מקדשים החדש על פי בית דין, לא היתה קולא ביום טוב שני לגבי מת, כי הדבר בספק שמא היום השני הוא יו"ט מדאורייתא (עפ"י צ"ח; מנחת חינוך שא ד"ה ודע). ובראש השנה,

כתב בספר טורי אבן (ראש השנה יט): אפשר שסומכים להקל על רוב השנים שאין אלול מעובר.

ט. בשבת וביום הכפורים הכל מודים שאסור להתעסק עם המת, אף לא על ידי עכו"ם (ראשונים;

או"ח תקכו, ג).

אמר רבינא: עתה שהחברים מצויים בינינו (וכופים עבודתם עלינו, ואם יראונו מתעסקים במת ביו"ט שני, יכפנו למלאכה) – אין להתעסק במת ביו"ט שני.

א. יש מי שכתב בדעת רש"י שדבר שהוא צורך המת [לא לכבוד בעלמא] עושים אותו ביום טוב שני הגם שיש פרסיים (עפ"י מהר"ם שיף). ויש מי שנסתפק אם מותר בצנעה לטלטל המת בדאיכא חברי, או שמא בטל ההתר להתעסק עם המת ביו"ט שני מכל וכל (עפ"י חדושים ובאורים).

ב. התוס' כתבו שבזמן הזה בטל החשש האמור הלכך מותר (וכ"נ דעת הרמב"ם הרי"ף והסמ"ג. תרומת הדשן פב). וכן נקט הריב"ש בתשובה קטו). ואילו רבנו תם ורבנו יחיאל היו אוסרים שישאר יתעסקו בו הגם שבטלו החברים, אם משום זלזול ביו"ט דאזושה מלתא ואין אנו בני תורה, או כדי שלא תכפה המלכות על היהודים המשוועבדים לה, לעשות מלאכתה ביו"ט. והרא"ש (בפסקיו ובתשובה כג, ב) הכריע עפ"י המנהג, לעשות כל איסורי תורה על ידי נכרי, ואם אין נכרי כתב להקל. וכן נקט בתרומת הדשן פב), ואפילו ביום שני של ראש השנה. (וע"ע מנהגי מהרי"ל הל' יום טוב מג).

בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג עו וח"ד קסא) פסק שכפי המצב היום אין לסדר קבורה ביום טוב שני [שאין אנו בני תורה, וגם כמה וכמה איסורי תורה עלולים להיגרם עי"כ, וגם במקומנו יש תקנה לקרר המת שלא יסריח]. ויש פוסקים שהורו התר בדבר במקומם (ע' גשר החיים יז).

ב. אמר רבא: מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחברו (ביום ראשון של יום טוב, כשחל בחמישי בשבת) ומתנה. ואמר רב אשי: לא אמר רבא אלא ביום טוב שני של גלויות אבל בראש השנה לא, שקדושה אחת היא לשני הימים. ולשיטת נהרדעי [וכן סבר רבינא] אף בראש השנה אפשר לעשות כן. הרמב"ם (יום טוב ו, טו) כתב שבזמן הזה ששני הימים אינם משום ספק אלא ממנהג, אין מקום

להתנות בעירובי תבשילין מיו"ט לחברו. והראב"ד השיגו (וע' גם בשטמ"ק ובים-של-שלמה ובמהרי"ל הל' עירובי תבשילין ו). וכן פסק השו"ע (תקכו, כב) שמי שלא עירב בערב יום טוב מערב ביו"ט ראשון ומתנה, מלבד בראש השנה.

יב. א. אפרוח שנולד ביום טוב – מה דינו?

ב. עגל שנולד ביו"ט, מן הכשרה או מן הטרפה – מה דינו?

ג. האם מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים? האם מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם?

א. אפרוח שנולד (= שבקע) ביום טוב – רב אמר: אסור, מוקצה הוא. שמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר: מותר, הואיל ומתיר עצמו בשחיטה (ומתוך שהותקן לכך הותקן לכך). וכבר נחלקו בדבר תנאים בביריות. מדברי הרי"ף נראה שלא הכריע הלכה כמי [ונראה שדעתו להחמיר מפני הספק. רא"ש]. ודעת רבנו חננאל והרמב"ם ובה"ג ורב אחא משבחה והרמב"ן והרי"ד כרב [שהלכה כמותו באיסורין כנגד שמואל, וגם רבה ואיתימא רב יוסף סוברים כן]. וכן פסק בשלחן-ערוך. ואילו האור-זרוע והר"ה (וכ"כ הרשב"א בחולין סד: וכ"כ הר"ן בשמו ודלא כמוש"כ הרשב"א בחדושו כאן ובעבודת הקדש) נקטו להקל [שכן משמע שסוברים רב כהנא ורב אסי וגם בגמרא הביאו ברייתות לכאן ולכאן הלכך יש לנקוט לקולא בספיקא דרבנן].

ב. עגל שנולד ביום טוב – מותר [הואיל ומוכן אגב אמו בשחיטה] ואפילו נולד מן הטרפה [שאינו מותר בשחיטת אמו – הואיל והיה מוכן אגב אמו לכלבים, מוכן הוא לאדם לכשנולד].

א. אין התר אלא כשידוע שכלו לו חדשיו, אבל בלאו הכי אסור עד ליל שמיני (רי"ף).

ב. כתב הרא"ש: מדובר בבהמה העומדת לאכילה, אבל עומדת לגדל וולדות – העגל אסור, למאן דאית ליה מוקצה (וכן הוא בטור או"ח תצח). ומהרש"ל (הובא במגן אברהם תצח סק"ח) פסק להלכה להתיר בכל ענין, שהרי להרא"ש אין חילוק בין 'נולד' ל'מוקצה'. ועוד, בבע"ח לא שייך 'נולד' כמוש"כ התוס'.

ג. הרמב"ם הרא"ש וטשו"ע לא הזכירו ההתר בעגל הנולד מן הטרפה. וצריך עיון (ע' מ"מ; שפת אמת; אשי יצחק). והמגן-אברהם צדד שבזמן הזה סתם טריפות אינן עומדות לכלבים, הלכך ולד טריפה אסור.

ג. רבה אמר: אעפ"י שמוכן לאדם אינו מוכן לכלבים ולכך לרבי יהודה האוסר מוקצה, נבלה שנתנבלה ביום טוב אסורה לפי שלא היתה מוכנת לכלבים בכניסת היום – מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם ולפיכך עגל שנולד מן הטרפה ביום טוב מותר, כי דעתו של אדם על כל דבר שראוי לו.

א. הרשב"א (בעבודת הקדש) הביא דין זה שמוכן לכלבים מוכן לאדם, ואולם כאמור הרמב"ם הרא"ש וטשו"ע השמיטוהו. וצ"ע.

ב. בני מעיים של עוף שנשחט ביו"ט – נהג רבא להשליכם לחתול, אעפ"י שמאמול היו מוכנים לאדם ולא לכלבים – כיון שדרכם להסריח אם יניחם ואין בהם שימוש היום, הרי מאמול היתה דעתו עליהם לכך (עפ"י גמרא להלן לג). ובאור זרוע פסק שמותר להשליך בני מעיים לכלבים אפילו אינם מסריחים.

יג. אפרוח שלא נתפתחו עיניו – מהו באכילה?

קכד

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ביצה

אפרוח שלא נתפתחו עיניו; תנא קמא מתיר לאכלו. רבי אליעזר בן יעקב אוסר (לכל השרץ השרץ על הארץ. ואסמכתא בעלמא היא, אבל מדין תורה מותר. עפ"י חולין סד). ודוקא כשיצא לאויר העולם אבל לא יצא – אסור אף לחכמים (ד).

בתוס' (ד"ה אפרוח) מבואר שנקטו להלכה כראב"י. וכן נקט הרא"ש כאן [שמשתתף ראב"י קב ונקי, אף בברייתות. וע' רשב"א חולין סד: ריטב"א פסחים ב: רשב"ם ב"ב קלה; או"ז תפילה קה; יד מלאכי תקן]. ואילו הרי"ף הרמב"ם (מאכ"א ג, י) הרו"ה הרי"ד והר"ן נקטו שאין הלכה כראב"י [אם משום שבברייתות אין אמור הכלל שהלכה כראב"י, או מפני ששמואל ושאר אמוראים לא נקטו כמותו]. וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד טו, א). רבנו יואל (מובא באור זרוע) היה אוסר (עפ"י הירושלמי) משום דבר שקץ כל שאין לו כנפים, כלומר נוצה גדולה שהקנים יוצאים ממנה. וכן הובא בכמה פוסקים (עש"ך יו"ד טו סק"ב ובנקה"ס). ויש מי שהתיר בדיעבד כשחטוהו (עפ"י פרי תואר שם).

דפים 1 – 2

- ד. א. ביצה גמורה שלא יצאה לאויר העולם, מה דינה לענין אכילתה בחלב?
ב. מה דינה לענין טומאת האדם שאוכלה, בביצת נבלת עוף טהור?
ג. אלו דברים בנבלת העוף האוכלם טמא ואלו דברים האוכלם טהור?
ד. אלו דיני ביצה הנוגעים למקח וממכר הוזכרו בסוגיא?

א. השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות – מותר לאכלן בחלב (ואפילו בלא קליפה לבנה אלא שהחלמון לבדו גמור, ואעפ"י שמעורה עדיין בגידין. רש"י). רבי יעקב אמר: אם היו מעורות בגידים – אסורות [באיסור דרבנן]. כן מבואר בדברי אביי בלשון אחת.

א. אף לדברי בית הלל שאוסרים ביצת נבלה, זהו משום גזרה אטו ביצת טרפה, אבל לענין בשר בחלב לדעת כולם מותר לאכלן בחלב כשאינן מעורות (תוס').

ויש אומרים שחכמים מחמירים מרבי יעקב, ו'גמורות' שאמרו היינו שנגמרו לגמרי, אף בקליפתם הקשה (ע' מרדכי כאן עפ"י רשב"ם. וכן הובא פירוש זה בשיטמ"ק ב"ק מז. וע' רמב"ם חולין נח).

ב. יש שפסקו הלכה כרבי יעקב (בה"ג, רי"ף). ויש פוסקים כחכמים שאפילו מעורות מותרות (רשב"א רי"ד ועוד). וכן פסק בשלחן-ערוך (יו"ד פו, ה), וכתב שאין התר לאכלן בחלב אלא אם יש בהן חלמון וחלבון (ע"ן ורשב"א ועוד. וכן נקט הפר"ח לעיקר. ויש מצריכים אף קליפה חיצונה אלא שא"צ שתהיה קשה). והש"ך הסיק (עפ"י רש"י [כפירוש הטור] והרא"ש ורבנו ירוחם. וע' גם בתורי"ד) שבמקום הפסד מרובה יש להקל אפילו בחלמון לבד אם נתבשלו בחלב. ובספר מצות ראייה נטה מדבריו וכתב לאסור.

ולכל הדעות אם אכלן בפני עצמן, אפילו אין להן אלא חלמון וגם הן מעורות – מותר לאכול אחריהן חלב בלא קינוח ורחיצה (יו"ד שם, עפ"י ארחות חיים).

ב. תנו רבנן: האוכל משלל הביצים (= הביצים כשהן מעורות בתרנגולת) של נבלת עוף טהור – טהור. מאשכול של ביצים – טמא, כדין האוכל מבשרה.

לפי לשון אחת אמר רב יוסף שלרבי יעקב האוכל משלל הביצים טמא, כשם שהחשיב רבי יעקב ביצים המעורות 'בשר' לענין איסור אכילתן בחלב. ואביי חלק ואמר שלענין טומאה שונה, שלא גזרו חכמים